

РОЗВИТОК УЯВЛЕНЬ ПРО АНТРОПОГЕНЕЗ

Офіційно існують дві основні теорії походження людини – релігійна, згідно з якою нас створив Бог за своїм образом, і теорія Дарвіна, яка передбачає, що ми походимо від мавпи. Однак останнім часом обидві гіпотези все частіше ставляться під сумнів, так як, на думку багатьох, не витримують ніякої критики. Але якщо божественна воля і мавпи не брали участі в нашій появі, то чому і завдяки чому ми все-таки існуємо? Власну думку на цей рахунок мають скептики, мрійники, прихильники альтернативної історії і навіть деякі вчені.

Відповідь на питання про те, як з'явилася і формувалася людина, іншими словами, як відбувався антропогенез, завжди було предметом запеклих дискусій.

Антропогенез (грец. *anthropos* – людина; *genes* – зародження, походження) – це процес виникнення і формування людини у процесі еволюції, пов'язаний з розвитком її трудової діяльності, свідомості, членороздільної мови, а також із розвитком первісних форм суспільства [6].

Вивченням процесу антропогенезу займається антропологія (грец. *anthropos* – людина і *logos* – вчення) – сукупність наукових дисциплін, які вивчають походження та розвиток людини. Вважають, що це поняття, як і безліч інших, у науку ввів видатний давньогрецький мислитель IV ст. до н. е. Аристотель, він вживав його стосовно вивчення духовних властивостей людини [8].

Ще в античні часи людина визнавалася «родичем» тварин (Анаксимен, Аристотель). К. Лінней помістив її разом із вищими й нижчими мавпами в один ряд приматів.

Першу гіпотезу природного походження людини висунув Ж. Ламарк у

праці «Філософія зоології». Вихідним предком людини він вважав «четвероруку» високоорганізовану істоту, яка з дерев спустилася на землю і поступово перетворилась у дворуку істоту, здатну до прямоходіння на двох ногах. Цей процес здійснювався, за Ж. Ламарком, тими ж факторами, що й еволюція всіх тварин із нервовою системою: потреби сприяли формуванню звичок, а останні завдяки силі волі й вправам породжували органи. Антропогенна гіпотеза Ж. Ламарка не мала успіху, як і його еволюційна концепція у цілому.

Фундаментальний вклад у вирішення проблеми антропогенезу зробив Ч. Дарвін у праці «Походження людини і статевий добір». На багатьох фактах він показав родинну близькість людини і вищих антропогенних мавп. До числа таких фактів слід віднести: подібність у будові скелету та інших органів, а також у поведінці людини і мавп; подібність ранніх стадій їх ембріогенезу; спільні рудиментарні органи, які підтверджують тваринне походження людини. Ч. Дарвін уперше спробував науково пояснити рушійні сили антропогенезу, виходячи з теорії добору [2].

Сьогодні є багато даних, що доводять родинні зв'язки людини й антропоїдів. Встановлено подібність анатомічної будови, наприклад, 4 різці і 8 корінних зубів та порядок прорізання зубів, кількість ребер, 5-6 крижових хребців, будова органів чуття, наявність апендиксу, схожа будова голосового апарату, в орангутанга значно збільшені розміри 41-го поля кори головного мозку (у людини відповідає за мову).

Подібність людини й антропоїдів спостерігається і за багатьма біологічними ознаками. Статеве дозрівання відбувається порівняно пізно (8-12 років). Строк вагітності у горил близький до 9 місяців. Дуже розвинені у антропоїдів форми турботи про потомство, тривалий період дитинства. Подібними є цитологічні показники: у людини 46 хромосом, у шимпанзе – 48, у гібонів – 44. В антропоїдних мавп виявлені чотири групи крові, як і у людини (O, A, B, AB). При змішуванні крові мавп і людини дуже слабо проявляється реакція преципітації (випадання осаду).

За останні роки для встановлення філогенетичної близькості людини з антропоморфними мавпами успішно використовують методи молекулярної таксономії. Доведено, що генетичний матеріал людини й шимпанзе ідентичний на 99% [1].

Вивчення філогенетичних зв'язків людини з іншими видами вищих тварин дозволило встановити його місце у зоологічній системі ссавців. Вид сучасної людини (*Homo sapiens*) відноситься до ряду приматів (*Primates*), родини Гомінід (*Hominidae*), роду Гомо (*Homo*) [2].

Протягом останніх десятиліть наука про походження та еволюцію людини збагатилася багатьма відкриттями. Вона озброїлась точними методами біології, фізики та хімії, тісно пов'язана із геологічними дисциплінами, освоїла низку досконалих технічних прийомів і вийшла на нові теоретичні рубежі. Ще порівняно недавно антропогенез уявлявся лінійним процесом: від спільного предка пішли австралопітеки (*Australopithecus*) та викопні людиноподібні мавпи. Цього спільного предка все ще не виявлено, хоча припускається, що ним могли бути так звані дріопітеки, тобто викопні напівдеревні – напівназемні людиноподібні мавпи, які існували на території Північно-Східної Африки та Південної Євразії у період близько 25-10 млн. років тому. Австралопітеки еволюціонували у людину вмілу (*Homo* [*Australopithecus*] *habilis*), вона – у людину прямоходячу (*Homo erectus*), а людина прямоходяча – у людину неандертальську (*Homo neanderthalensis*). Від Людини неандертальської пішла людина розумна (*Homo sapiens*), тобто людина сучасного фізичного типу [7].

Отже, наявність конкуруючих підходів щодо пояснення походження людини стимулює інтелектуальний науковий пошук та аргументацію фактами цієї проблеми. Тому виникає потреба у певному синтезі еволюціонізму та креаціонізму, тобто у прийнятті позиції, згідно якої людина постає органічною складовою загально-космічного процесу.

Література:

1. Бровдій В.М. Еволюційне вчення / Бровдій В.М. – Київ: Академія, 2013. – 336 с.
2. Гомля Л.М. Еволюційне вчення / Гомля Л.М.. – Полтава: АСМІ, 2011. – 136 с.
3. Глэд Дж. Будущая эволюция человека / Джон Глэд, 2004. – 78 с.
4. Марков А. Эволюция человека: обезьяны, кости и гены / Марков А. – Москва: Астрель, 2011. – 580 с.
5. Марков А. Эволюция человека: Обезьяны, нейроны и душа / Марков А. – Москва: Астрель, 2011. – 427 с.
6. Матяш Н.Ю. Біологія 9 клас / Матяш Н.Ю., Шабатура М.Н. – Київ: Генеза, 2009. – 272 с.
7. Помогайбо В.М. Основи антропогенезу / Помогайбо В.М., Петрушов А.В., Власенко Н.О. – Київ: Академвидав, 2015. – 176 с.
8. Сегеда С. Антропологія / Сергій Сегеда. – Київ: Либідь, 2001. – 336 с.